

Laat licht en lucht Uw woning binnentreden

Het levensverhaal van Clasina
Wilhelmina van der Horst

Max Teernstra

Table of Contents

[Voorwoord](#)

[Die verbleken nergens van](#)

[Geniet en mopper niet](#)

[Lichamelijk afknappen is geestelijk opknappen](#)

[Te rechtuit voor huichelaars](#)

[Een extraatje](#)

[Noten](#)

Voorwoord

Dit boek – biografie of levensverhaal – is het product van de gesprekken die ik heb gevoerd met Wilhelmina. De gesprekken duurden elk twee uur en vonden plaats in Wilhelmina's kamer in Den Ooiman. Belangrijk om te weten is dat onze gesprekken niet puur om het documenteren van haar levensverhaal gingen. Het doel was om de wens van Wilhelmina te vervullen. Ze wilde namelijk haar levensverhaal vertellen aan iemand; een verpleegkundige, bezoeker of vrijwilliger. Dit betekent veel voor Wilhelmina. De geestelijk verzorger had dit opgemerkt en vroeg mij of ik hier iets in kon betekenen. Dat wilde ik zeker! Dit boek diende als houvast tijdens onze gesprekken en daarnaast als een gift aan de familie van Wilhelmina. Dit boek hangt tussen een levensverhaal en een biografie in. Het zit vol met foto's en anekdotes, maar de structuur en feitelijke geschiedenis maakt het interessant voor een groter publiek.

Beroemd of niet, ieder mens is fascinerend. En van ieder leven valt een goede biografie te schrijven. Je leven is immers een verhaal met hoogte en diepte punten, plot-twists en periodes van eenduidigheid. Zo is en was het leven van Wilhelmina ook. Haar ouders hebben twee wereldoorlogen door moeten brengen, Wilhelmina zelf ook één. Ze is verpleegkundige geweest, een uitdagend en variërend beroep. Ze heeft gewerkt met tuberculose patiënten en heeft zelf ook tuberculose gehad. Ze heeft gewoond en gewerkt door het hele land. En ze heeft gereisd – in het echt en “met boeken”. We zijn het een beetje vergeten tegenwoordig; de wijsheid van de ouderen. Maar het bestaat nog steeds als je luistert naar een oudere, of dit boek leest.

Met toestemming van C.W. van der Horst zijn er foto's van haar en haar familie toegevoegd aan dit boek. Alle tekst is goedgekeurd door Wilhelmina.

Wilhelmina in dameskleding

Die verbleken nergens van

Een van de beroepen die men kon leren in de 17^e eeuw – ook wel bekend als de Gouden Eeuw – was barbier. Een herenkapper of barbier, was een bekend beroep in de middeleeuwen en werd vaak uitgevoerd door mannen. Het bestond onder meer uit het scheren, knippen en verzorgen van baarden en snorren (barba is Latijns voor baard). Maar het werkterrein van de barbier omvatte ook dat van een chirurgijn, een combinatie van tandarts en geneesheer. In de 17^e eeuw was er een barbier-chirurgijn genaamd den Breejen, hij trok tanden en beoefende chirurg-achtige handelingen. Onder andere dankzij barbier-chirurgijn den Breejen heeft de gezondheidszorg zich kunnen ontwikkelen. Hij was namelijk de eerste, voor zover bekend, in generaties van hulpverleners genaamd den Breejen. Zijn familielijn loopt door tot vandaag de dag en bestaat uit voornamelijk verpleegkundigen met de naam den Breejen (moeders' kant) of van der Horst (vaders' kant).

Middeleeuwse barbier op een speelkaart, circa 1455, Kunsthistorisch Museum Wenen

Het was hartje zomer in midden juli 1914, een bijzondere dag voor Sijgje (ook wel bekend als Sientje) den Breejen en Willem van der Horst. Het was namelijk hun trouwdag. Sijgje, net 19 jaar, en Willem, zeven jaar ouder, hebben elkaar belooft tot aan hun dood trouw te zijn aan elkaar. Wat ze niet wisten, is dat er twee weken na hun trouwdag een oorlog zal uitbreken. De Eerste Wereldoorlog, ook de Wereldoorlog of de Grote Oorlog genoemd, was een wereldoorlog die in Europa begon op 28 juli 1914 en tot 11 november 1918 duurde. De eerste vier jaar van hun huwelijk kan duidelijk niet getypeerd worden met sprookjeverhalen en zorgeloos liefhebben. Maar hun ontmoeting heeft natuurlijk al eerder plaatsgevonden, en een sprookje was het zeker.

Willem van der Horst werkte als stoffeerder bij een particulier bedrijf in Rotterdam. Aan de overkant van de stoffeerderij was een Joodse juwelier, hier heeft Sijgje den Breejen haar eerste baantje gehad als schoonmaakster en dienstmeisje. Het was wel hard werken; 's morgens 05:00 op om te gaan werken en 's avonds 22:00 pas weer naar huis. Willem en Sijgje hebben elkaar in de juwelierszaak ontmoet. Toen ze samen voor het eerst op stap gingen dacht Willem indruk te maken op Sijgje door zijn zondagse pak te dragen en zijn gepoetste schoenen aan te trekken. Sijgje, integendeel, droeg niets meer of minder dan haar weekse kloff en toen ze Willem zag, slaakte ze een kreet: "Nou, kom je zo!?" De volgende afspraak heeft ze ook maar haar nette kleding aangetrokken. Willem heeft Sijgje onder andere Matses leren eten die ze haalden bij de Joodse bakker.

Willem van der Horst in pak

De oorlog heeft Willem en Sijgje niet tegengehouden om een gezin te starten, daar begonnen ze dus ook direct mee. De kinderen van Willem en Sijgje zijn geboren in het Grote Ziekenhuis of Coolsingelziekenhuis. Dit is een voormalig Rotterdams ziekenhuis. Het gebouw stond op de hoek van de Van Oldenbarneveltstraat en de Coolsingel. De zus van Willem was de hoofdzuster bij dit ziekenhuis toen hun kinderen geboren werden.

Hun eerste zoon was Wim, geboren in 1914. Hij heeft vier jaar gestudeerd aan de Mulo (meer uitgebreid lager onderwijs). Mulo is de benaming voor een Nederlands schooltype na de lagere school. Daarna heeft hij gewerkt als monteur bij de oliemaatschappij Shell.

Wim op een schommel, circa 16 jaar oud

Hun tweede zoon was Arie Wouter, twee jaar later geboren (1916). Hij heeft ook vier jaar gestudeerd aan de Mulo. Daarna heeft Arie op zichzelf allemaal verschillende talen geleerd; Frans, Spaans, Italiaans, en zelfs Portugees toen hij naar Portugal op vakantie ging. Arie werkte als hoofdvertaler bij het handelshuis Lindeteves-Jacoberg dat onder diverse namen bestaan heeft. Hij reisde onder meer naar Berlijn om paarden te kopen. Naar Oeganda, Japan, en veel andere

landen. “Arie verbleekt nergens van.” werd er altijd tegen hem gezegd.

De Eerste Wereldoorlog werd vooral in Europa gevoerd. De oorlog werd een wereldoorlog door de Britse deelname. Na drie jaar oorlog waren de Centralen (onder leiding van Duitsland) vrijwel uitgeput maar dat gold ook voor de geallieerden (Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en het Russische Rijk). Italië, België en Nederland waren neutraal. In dat jaar (1917) deden de Verenigde Staten mee aan de strijd en dat gaf uiteindelijk de doorslag in het voordeel van de geallieerden in 1918.

Drie jaar na de geboorte van Arie werd Johanna Cornelia geboren (1919). Een jaar na de oorlog en het jaar waarop het actief kiesrecht voor vrouwen werd aangenomen door de Tweede Kamer. Ook Johanna heeft de Mulo gevolgd en daarna de opleiding voor verpleegkundige. Ze heeft gewerkt als verpleegkundige bij het Zwarte Kruis in den Dolder, Utrecht. Het was echter geen makkelijk baantje, er woonden zware patiënten; binnen 14 dagen kwam ze al thuis met een blauw oog. Hiermee heeft ze de familiegeschiedenis (vanaf de 17^e eeuw) van zorgverleners voortgezet.

Sijgje met haar dochter Johanna Cornelia

Geniet en mopper niet

De vierde en laatste geboorte in het gezin van Willem en Sijgje vond plaats op 23 oktober 1925 in Rotterdam. Wilhelmina Clasina was de jongste binnen het gezin. Ze was geboekt als W.C. van der Horst, alhoewel Wilhelmina deze afkorting liever niet gehad had als kind. “Ik vond het als kind niet leuk om WC genoemd te worden, dus heb ik het omgedraaid naar CW. Maar,” zegt Wilhelmina “je mag me ook Wil noemen hoor.”

Het gezin van der Horst bestond uit zes leden; Willem, Sijgje, Wim, Arie Wouter, Johanna Cornelia, en Clasina Wilhelmina. De naam van der Horst kan gekomen zijn van het plaatsje Horst in Limburg, geeft Wil aan, maar ook van het kasteel Horst op de Veluwe. “Binnen de Vereniging van Genealogie – waar ik lid van ben – gaat het verhaaltje rond dat sommige mensen die van der Horst heten van Karel de Grote afstammen. Dus misschien ben ik wel van adel.” zegt Wil. Het gezin woonde op de Harddraverstraat in Rotterdam. De Harddraverstraat loopt uit op de Spoorsingel en met een blik naar rechts is de achterkant van Rotterdam Centraal in zicht. Rotterdam Centraal is onder meer gebouwd door een van de broers van vader Willem. Een andere broer van Willem was vroeg weduwnaar, maar had later een huishoudster op het oog “Zij is van goede zaken.” zei hij. Het bleek de dochter van een van de directeurs van Calvé te zijn.

Een oude advertentie van Calvé

Het gezin van der Horst was een middenklasse gezin. Vader werkte als stoffeerder en moeder stopte met werken na de geboorte van hun eerste kind, zoals dat vroeger vrijwel altijd ging. De kinderen zijn beschaafd en netjes opgevoed, “Ik had vriendinnen uit hogere kringen, omdat ik zo fatsoenlijk heb leren praten van mijn moeder.” zegt Wil. Één van de vriendinnen van Wil was de dochter van de directeur van de Koninklijke Paketvaart-Maatschappij (KPM). Dit was een Nederlandse rederij, gevestigd in Amsterdam maar met een operationeel hoofdkantoor in Batavia, die heeft bestaan tussen 1891 en 1966 in hoofdzaak voor het onderhouden van scheepvaartverbindingen in en vanuit Nederlands-Indië. Ook had de familie van der Horst al snel een radio, betaald op afbetaling. En een mooie piano.

De jeugd van Wil beschrijft ze simpelweg als “Een goede jeugd.” Elke zomer vierde het gezin een maand lang vakantie in Zeeland. Ze gingen daar heen met de stoomtrein. Hun bestemming was Rockanje, een voormalige heerlijkheid en een badplaats gelegen aan de Noordzeekust, in de

Nederlandse provincie Zuid-Holland. Het strand is 6 km lang en heeft een aangrenzend uniek duingebied: Voornes Duin. Wilhemina herrinnert zich dat ze in een grote schuur met bedden overnachtten, een stookpot met petroleumstellen om hunzelf warm te houden, en eten werd gekocht bij de boer. In de omgeving konden ze wandelen in de natuur, vroeg in de ochtend naar de konijntjes kijken, rode krabben zien aan het strand, en leren zwemmen bij de badplaats.

Pension Vriesesteijn in Rockanje, een bestemming van het gezin

Op zondag ging vader Willem vissen met een roeiboot in de Kralingse Plas, deze plas is gelegen in de Rotterdamse wijk Kralingen, en wordt gebruikt voor de kleine watersport en sportvisserij. De plas wordt aan drie kanten omringd door het Kralingse Bos. Toen de oudste broer Wim op een dag mee ging vissen, wilde hij bewijzen dat hij van de roeiboot naar het land kon zwemmen. Maar toen hij uit de boot in het water sprong, moest vader hem gelijk redden, want hij kon nog helemaal niet zwemmen. Vader Willem was gelukkig met weinig. Hij wandelde veel, want dat kostte niks. Maar als Wil mee ging wandelen, liepen ze op de terugweg langs de markt om pruimen te kopen. Deze snoepten ze dan samen op. "Ik heb van mijn vader geleerd om te genieten van de dingen die er zijn en niet te mopperen over de dingen die er niet zijn." zegt Wil.

De opa van Wil, Evert van der Horst, bevond zich ook regelmatig op het water, hij was namelijk zandschipper. Hij had 10 kinderen samen met Johanna Cornelia Schotman. Hun kinderen zijn; Johanna, Willem (Wil's vader), Sebastiaan, Cornelis, Hendrika, Johanna Cornelia, Everdina Francisca, Maria Magdalena en Jannigje.

Evert met zijn trouwe kip

Er werd thuis piano les gevolgd. Alle kinderen moesten het leren. Maar je mocht ook zingen. De oudste broer, Willem, speelde vaak piano en Wil zong dan mee met de muziek. Wil kent nog veel liederen uit haar jeugd en zingt met plezier. Een lied dat Wil nog in zijn geheel kent, is *Moedertje, waar blijft vader?*;

Moedertje, waar blijft Vader?

In 't dorp aan zee heerscht angst en spanning
Er kwam een kreet om hulp uit zee,
De reddingsboot met haar bemanning
Verhoorde moedig deze beë.
De nacht is omgegaan in vreeze
En ais de grauwe morgen daagt
Is in 't gezin van menig redder
Een kindje dat aan moeder vraagt :

Refrein :

Moedertje, waar blijft Vader toch zoo lang
Is hij nog altijd op zee ?
Moedertje spreekt toch je maakt me zoo bang
Als hij weer gaat, wil ik met hem mee.
Stil toch mijn kindje, je doet me zoo'n pijn
Kinderverdriet doet zoo zeer,
'God weet alleen waar Vader kan zijn
Lieveling, vraag me niet meer.

De golven beuken woest en machtig
De kleine ranke reddingsboot
In bange angst staart de bevolking
Naar hen die worst'len met den dood.
Daar staan de arme visschersvrouwen
Door angst en smart uit huis gejaagd
De handen wringend in vertwijf'ling,
Terwijl hun kleine lief'ling vraagt :

Refrein als boven.

En als de zee de doode helden
Teruggevoerd heeft naar het strand
Dan gaat vanuit het treurend dorp
Een kreet van rouw door heel het land.
Maar ach, zoo'n held is gauw vergeten
'tOnzegbaar blijvend leed is haar,
En 't is al hoort ze een kinderstemme
Bij 't droevig afscheid aan de baar.

Liedje van Kees Pruis (1889-1957)

De zus van Wil en haar moeder gingen regelmatig naar de kerk. Wil ging niet altijd mee. Johanna, de oudere zus van Wil nam haar een keer mee naar de kerk, het was er zo druk dat ze moesten staan tijdens de dienst. Dit kon Wilhemina niet verduren en is toen flauw gevallen. Toen ze weer bij bewustzijn was werd ze opgepakt door een jongeman, en niet zomaar een jongeman, die jongen waar ze verliefd op was, Gijsbert Jansen. Wil was zo dol op hem dat ze brieven naar hem schreef en deze in de brievenbus bij zijn huis stopte, omdat ze wist waar hij woonde. "Ze zullen hem thuis vast gepest hebben om die brieven van mij." zegt Wil met een stoute glimlach. Het verhaal van deze jongeman heeft wel een ellendige draai, vertelt Wil, hij is namelijk een van de 250 mensen die op de Waalsdorpervlakte ter dood is gebracht door de Duitse bezetter. De Waalsdorpervlakte is een vlakte in het duingebied Meijendel bij Den Haag. Het is een van de belangrijkste Nederlandse oorlogsherdenkingsplaatsen. Het terrein is een beschermd natuurgebied. Gijsbert Jansen was een verzetstrijder bij het RVV (Raad van Verzet in het Koninkrijk der Nederlanden) en is gefusilleerd op 13 november 1944.

Gijsbert Jansen (1918-1944)

Wil heeft net als de andere kinderen in het gezin de Mulo gevolgd. Ze zat bij haar vriendin Annie Lamens in de klas, waar ze tot op de dag van vandaag bevriend mee is gebleven. Annie komt nog steeds op bezoek bij Wil. Wil had nooit veel vriendinnen, maar wel goede. Na de Mulo is ze op kantoor gaan werken bij een groente-transportbedrijf. Hier heeft ze negen maanden gewerkt, en ze vond het leuk om met haar collega's in Duitsland te telefoneren. Toen Wil 15 jaar oud was brak de Tweede Wereldoorlog uit (1939 – 1945).

De Tweede Wereldoorlog was de samensmelting van een aantal aanvankelijk afzonderlijke militaire conflicten die van 1939 tot 1945 op wereldschaal werden uitgevochten. De twee allianties waren: de asmogendheden (voornamelijk Duitsland, Italië en Japan) en de geallieerden (het Verenigd Koninkrijk, China, de Verenigde Staten, de Sovjet-Unie en Canada). De Tweede Wereldoorlog is tot op heden het meest sprekende voorbeeld van een totale oorlog, waarin burgers werden beschouwd als valide doelen, met het argument dat ook de burgers bijdroegen aan het oorlogvoerend vermogen van de vijand. Daarnaast waren zowel nazi-Duitsland als de Sovjet-Unie totalitaire regimes (Fascisme en Communisme), die ook delen van hun eigen bevolking wreed onderdrukten. Tijdens de Tweede Wereldoorlog vielen er in totaal tussen de 50 en 70 miljoen doden. Ongeveer twee derde van alle slachtoffers was burger. Het was tevens de eerste – en tot op heden enige – oorlog waarin kernwapens werden ingezet.

Gedurende de Tweede Wereldoorlog onderging Rotterdam honderden geallieerde luchtaanvallen. Wil kan zich nog herinneren dat er een bombardement was dichtbij waar ze woonde op de Harddraverstraat, op 14 mei 1940. Iedereen moest evacueeren voordat de bom insloeg. Het gezin liep gezamenlijk mee met de menigte. Bijna niemand had spullen bij zich, alleen een paar sloffen of een deken om zich warm te houden. De volgende dag – toen het bombardement voorbij was –

zei moeder Sijgie tegen haar man “Ga maar kijken of ons huis er nog staat.” Gelukkig stond het er nog. Ze konden het vuur ruiken van de huizen van een paar straten verderop. Jaren later – na de oorlog – las Wil een krant waarin stond dat de Harddraverstraat ontruimd was, omdat er een Engelse blindganger gevonden was. Die bom heeft daar dus de hele tijd gelegen, ook toen Wil er nog woonde, “daar moet je niet aan denken.” zegt ze.

De directeur van het groente-transportbedrijf waar Wil destijds werkte was een Duitser. Hij werd in het begin van de oorlog geïnterneerd, als gevolg kwam zijn hoogzwangere vrouw er alleen voor te staan. De baas en zijn vrouw woonden toevallig dichtbij het gezin van Wil en konden goed met hun opschieten. Toen het onrustig werd en er bombardementen plaatsvonden, vroeg de zwangere vrouw of ze kon schuilen bij het gezin van Wil. En dit mocht. De andere burens keken hier vreemd van op; het was immers een Duitse vrouw, die haal je toch niet binnen huis? Maar aangezien Wil tijdens haar werk veel met Duitsers communiceerde, wist ze dat Duitsers niet algeheel slecht waren.

Rotterdam, circa 1920

Wil woonde tot haar 16e in Rotterdam. Toen haar beide grootouders gestorven waren verhuisden ze naar het kleine huisje in Hardinxveld-Giessendam (1942, opa leefde eerst nog wel een tijdje), waar haar grootouders gewoond hebben. Hardinxveld-Giessendam ligt vlak boven Nationaal Park de Biesbosch. Hier kon Wil's vader vissen aan een kronkelige rivier genaamd de Giessen; Wilhemina zelf ging dan wandelen. Ook hadden ze perenbomen, pruimen, aardbeien, alle kleuren bessen, appelbomen en meer heerlijk fruit om van te genieten – allemaal in de achtertuin staan. Wil vond dit een heerlijke tijd in haar jeugd, ookal was er oorlog.

Een ansichtkaart uit Hardinxveld (gekregen van Wilhelmina's familie)

Het tweede baantje dat Wil had (toen 19 jaar) was op kantoor van een werkplaats in Gorinchem (uitgesproken als Gorkum) – 10 kilometer ten oosten van Hardinxveld-Giessendam. Ze moest uitrekenen wat iedereen binnen het bedrijf verdiende. Haar volgende baantje was ook op kantoor, deze keer van een verzekeringsmaatschappij waar ze archiefwerk moest doen. Dit was in Dordrecht – zo'n 10 kilometer ten westen van Hardinxveld-Giessendam. Op een werkdag was een collega van Wil een liedje aan het zingen;

Er liep een aardig meisje een keer haar tuintje rond

En toen zij daar zo bukte

En van de bloemen plukte

Daar kwam een bonte vlinder en vloog haar aan de mond

Het aardig meisje schrikte en voelde aan haar mond

Waar was het dier gevlogen

Zij zocht het met haar ogen

Daar ginder bij de bloemen daar vloog de vlinder rond

Op dat moment kwam Wil het kantoor binnen om te gaan werken. Ze hoorde het liedje en zong spontaan de tekst af;

Vlindertje, vlindertje kom toch eens hier

'k Wil met je spelen lief aardig dier

Maar het vlindertje vloog henen

En het was opeens verdwenen

De vader van Wil, Willem van der Horst, werkte nog steeds als stoffeerder bij het particuliere bedrijf in Rotterdam en moest dus heen en weer reizen met de trein, vanaf Hardinxveld-Giessendam. Maar later kreeg hij een vaste baan in Hardinxveld-Giessendam in een fabriek die een gerouteerde stoffeerder zocht om meubelen te repareren. Dit vindt Wil een heel wonder, omdat het niet vanzelfsprekend is dat er überhaupt werk te vinden is in een plaatsje als Hardinxveld-Giessendam. Willem, ook wel Ome Willem genoemd, was bekend in Hardinxveld-Giessendam, hij was namelijk nogal een grappenmaker.

Tijdens de Hongerwinter aan het eind van de Tweede Wereldoorlog had vader een paar pantoffels en een vitrage gemaakt van stoffeer resten. Moeder, Sijgje, ging met deze gloednieuwe pantoffels en vitrage op hongertocht om voedsel voor haar gezin te vinden. Het noorden of oosten van Nederland was meestal de richting waar mensen naartoe gingen, vanwege het grote aantal boeren. Ze liep door Gorinchem, daarna verder langs de rivier de Waal en een stukje naar het noorden door het boeren landschap, naar de Betuwe. Dit is een dikke 60 kilometer lopen vanaf Hardinxveld-Giessendam. Hier heeft ze de pantoffels en een pakje boter kunnen inruilen voor een overnachting bij een boer, hier kreeg ze gelukkig een forse bak havermout. Ze overnachtte er samen met "soortgenoten" die ook op zoek waren naar voedsel, in een grote schuur in het hooi. De volgende dag moest de hongertocht gestaakt worden en vertrok ze weer richting huis. De vitrage moest nog verkocht worden, dus bedachtten Willem en Sijgje om een advertentie in de krant te zetten. Maar dit hoefde niet, want het meisje dat de advertenties aannam, vertelde dat haar ouders de vitrage wel konden gebruiken. In ruil voor de vitrage kregen ze een mud aardappelen. Dat is ongeveer 70 kilogram aan aardappelen, "Heel veel voor in de oorlog, als je op alles zuinig moet zijn." zegt Wil. Na de oorlog is Sijgje bevriend geraakt met de moeder van dat gulle meisje.

Zuinig zijn is altijd blijven hangen bij Wil; "Tegenwoordig gooit iedereen alles wat kapot is weg,

ik doe dat nooit. Ik heb zelfs oud meubilair gekocht en dit laten restaureren door iemand die dat heel goed kan.” Tijdens de oorlog hebben Wil en haar zus, Johanna, jurken gemaakt van keukengordijnen. Ook hebben ze sokken en dergelijke die niet meer gebruikt werden uitgehaald om nieuwe breiwerken van te maken. Het gezin had destijds een hondje, “Maar mensen vonden eigenlijk dat je geen huisdier moest hebben, want niemand had eten.” zegt Wil.

Twee keer per week mocht Wil op haar leuke schoenen door de sneeuw langs de lokale boer om karnemelk te halen. De karnemelk moest gekookt worden en dan gingen er geraspte aardappelen in. Flink roeren anders schiftte het. Als het klaar was ging er nog bietenstroop bij om het zoet te maken; “Super lekker is dat, puur natuur, een festijn!”

Moeder Sijgje hielp vader Willem mee in de werkplaats die ze thuis hadden in Hardinxveld-Giessendam. Als hij dan stukken stof van de fabriek heen en weer moest dragen op zijn schouders zei moeder altijd dat hij een stierennek had, zo sterk was hij wel. Willem was een sportieve man; hij deed aan worstelen toen hij jong was, hij wandelde veel en was een echte klusser. Toen de divan uit de mode ging in de jaren ‘30 heeft hij hun eigen divan omgebouwd tot een bankstel. Ook heeft hij hun eigen vitrages gemaakt, waardoor het leek alsof ze boven hun stand leefde – een nieuw bankstel en sjieke vitrages waren best duur.

Een stoel gestoffeerd door Willem

Sijgje was een mooie en pittige vrouw, ze kon goed schoonmaken en koken. Zelf wilde ze liever Sientje genoemd worden, maar Wil vindt Sijgje toch wat specialer. In tegenstelling tot Willem – een erg lakonieke en rustige man – kon Sijgje wel eens boos worden, ze had een kort temperament. Een keer was Sijgje zo boos dat ze de gepotte palm plant die in de woonkamer stond kapot gooide en erop begon te dansen. Willem kon hier wel om lachen en noemde het “moeder’s palmdans”.

Willem en Sijgje hielden erg van elkaar. Ze hebben immers twee oorlogen samen door moeten brengen. Het was dus ook erg zwaar voor Willem toen Sijgje in 1957 op 62-jarige leeftijd overleed aan leukemie. In het ziekenhuis konden ze elkaar niet loslaten, de enige momenten waarop Willem de kamer van Sijgje verliet was wanneer de verpleegkundigen hun werk moesten uitvoeren. Toen Sijgje overleed was Willem zo van streek dat hij alleen maar kon vragen of “moeder nu dood is?”

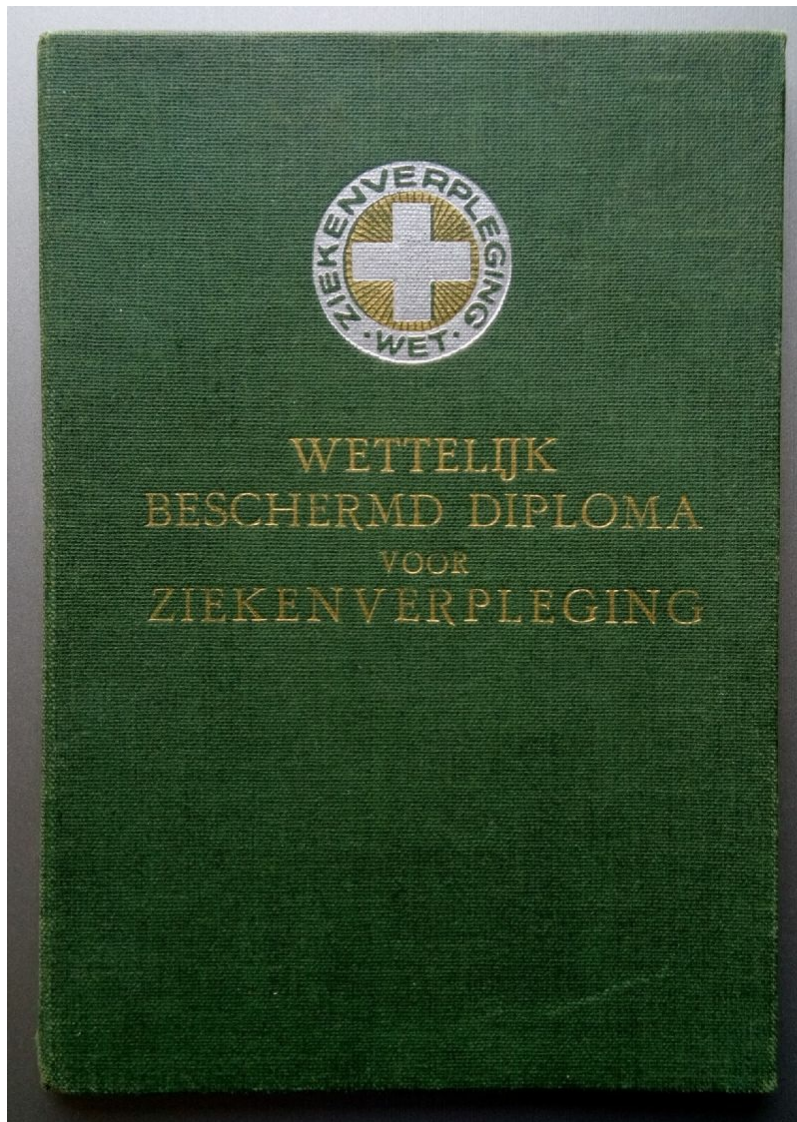

Sijgje in haar twintiger jaren (hangt in de kamer van Wilhelmina)

Lichamelijk afknappen is geestelijk opknappen

Op 18-jarige leeftijd is Wil verhuist van Hardinxveld-Giessendam naar Leiden om opgeleid te worden tot verpleegkundige. De opleiding duurde vier jaar, maar na drie maanden is ze weer naar haar ouders' huis verhuisd. Haar oudste broer Wim was ook thuis, omdat hij tuberculose opgelopen had in een concentratiekamp, doordat hij met acht mensen opgesloten zat in een cel. Een man uit Joegoslavië had tuberculose en stak iedereen in de cel aan. Wim moest buiten verblijven, omdat hij anders zijn huisgenoten kon aansteken. Wil hield hem vaak gezelschap, "Hij is namelijk mijn lievelingsbroer." Maar dit was niet zonder consequenties; Wil werd toch aangestoken door Wim. Wim is overleden op 31-jarige leeftijd. Ook Wil heeft als gevolg tuberculose gehad. Drie jaar lang (1945 tot 1948) is ze zwaar ziek geweest. Ze heeft in een sanatorium gezeten in Noordwijk, "met uitzicht op zee," vertelt Wil. Een sanatorium is een herstellingsoord voor chronisch zieke patiënten. Ze werden in de eerste helft van de 20e eeuw vooral ingericht om mensen met tuberculose te laten kuren. Bedrust, schone lucht en gezonde voeding waren de belangrijkste geneesmiddelen tegen deze ernstige besmettelijke ziekte. Daarna heeft ze nog twee jaar thuis gerevalideerd in Hardinxveld-Giessendam.

Na het revalideren is Wil weer terug verhuisd naar Leiden om te werken als verpleegkundige. Omdat Wil tuberculose heeft gehad, moest er een dokter haar regelmatig controleren. Deze dokter was immers de directeur van het ziekenhuis. "Een profijt van de tuberculose," geeft Wil aan "was dat ik niet bang was om in de buurt van zieke patiënten te komen, maar de nieuwelingen waren dat wel." Dit werd hogelijk gewaardeerd bij de patiënten; "Die zuster die maakt geen Rembrandt!" riepen ze haar toe. Wil heeft gecorrespondeerd met een aantal tuberculose patiënten uit het buitenland; een Canadees, Indonees, Hongaar, Duitser en Engelse. Het viel haar op hoe verschillend de ervaringen waren van deze mensen.

Wilhelmina's Wettelijk Beschermd Diploma voor Ziekenverpleging

Later is Wil in Soest gaan werken in Sanatorium Zonnegloren. Ze wilde graag in een Christelijke omgeving werken. Op zondag moest ze altijd in uniform naar de kerk, ze werd namelijk ingewerkt door een nogal preutse hoofdzuster. De patiënten verbleven buiten onder een overdekking, omdat het besmettingsgevaar binnen veel groter was. Wil had nachtdienst, de preutse hoofdzuster gaf haar van tevoren wat goede raad; “Ga niet tussen de bedden van de patiënten lopen, want mannen zijn ‘s nacht niet zoals ze overdag zijn.” Wil moest de dikke dekens van de patiënten over hun voeteinden trekken, omdat het buiten zo vroom. Dit deed ze dus, maar eigenwijs als ze is, liep ze toch tussen de bedden van de patiënten door. En ja hoor, ze werd elke keer “gecontroleerd door de achterdeur”. Het uniform van een verpleegster bestond in de jaren ‘50 uit een wit katoenen schort tot over de knieën.

Wilhelmina aan het werk als verpleegkundige

Haar dienst in Sanatorium Zonnegloren vond ze de leukste periode in haar verpleging carrière. Hier is ze toegelaten tot het tweede jaar van de ziekenverpleging om voor het Diploma A te studeren.

GETUIGSCHRIFT

van der Horst Clasina Wilhelmina
geboren te Rotterdam op 23 October 1925

heeft met goed gevolg het overgangsexamen afgelegd bedoeld in de bijlage B. behorende bij de beschikking van de Ministers van Arbeid, Handel en Nijverheid en van Binnenlandse Zaken en Landbouw van 2-6 December 1929, no. 728C, afd. V en no. 3505, afdeling A, dat het recht geeft om tot het 2e leerjaar van de opleiding voor het Diploma A van de ziekenverpleging te worden toegelaten * Tevens toonde zij voldoende kennis te bezitten bij het afgenomen Bijbels examen, ingesteld door ons Bestuur.

Soest, 18 December 1953

HANDTEKENING GEEEXAMINEERDE: DE EXAMENCOMMISSIE:

Mr. d. Horst

D. J. A. M. Beyhauer

R. Kuy

H. Kuy

H. Kuy

P. Kuy

Getuigschrift voor toelating tweede leerjaar ziekenverpleegkunde. Sanatorium Zonnegloren, Soestduin

In 1956 kreeg Wil haar kruisje voor verpleging, ofwel een verpleegstersinsigne, zoals het vroeger heette. Sinds de invoering van de Wet op de Ziekenverpleging (1921) bestaan er insignes voor leerling- en gediplomeerde verpleegkundigen en verzorgenden. Vanaf dat moment waren de insignes gestandaardiseerd. Maar ze worden sinds 1997 niet meer uitgereikt en is de draagplicht afgeschaft. Wil vindt dit jammer, want “vroeger wist je wie er aan je bed stond, nu ziet iedereen er hetzelfde uit.”

Wil heeft haar kruisje niet meer in haar bezit. Toen ze bij het Havenziekenhuis in Rotterdam werkte (nu de Havenpolikliniek, bestaand uit zes ziekenhuizen), werd het ziekenhuis gefinancierd door verschillende scheepvaart-, vlieg- en oliemaatschappijen. Enkele van deze maatschappijen zijn: VNS (Vereenigde Nederlandsche Scheepvaartmaatschappij), HAL (Holland-America Lijn), KLM (Koninklijke Luchtvaart Maatschappij) en Shell. Dit was belangrijk, want hierdoor was het mogelijk om veel gediplomeert personeel te hebben. Er was zelfs een Tropeneeskunde opleiding beschikbaar (de tak in de geneeskunde die zich

bezighoudt met tropische ziekten, zoals Malaria). Een werknemer van Shell was een keer op bezoek bij het ziekenhuis om wat zaken te doen. Wil en deze werknemer zijn bevriend geraakt en hebben een relatie gehad. Hij had een penning van Shell die hij heeft ingeruild voor het verpleging-kruisje van Wil. Deze penning heeft Wil wel bewaard.

Een Graisseur of smeerjongen had als taak het invetten met smeer van bewegende machinedelen in fabrieken, treinen en andere voertuigen en vaartuigen.

Shell penning van Wilhelmina (gegraveerd met Graisseur 103)

Een zuster genaamd Engelberts was de directrice van het Havenziekenhuis. De zuster was met vervroegd pensioen om samen te werken met de wel-bekende Frans-Duitse arts, lutherse theoloog, filosoof en musicus Albert Schweitzer. Schweitzer is onder meer bekend om zijn medische werk in Afrika, ook heeft hij gewoond en gestudeerd in Parijs. Hij heeft hier tropische ziekten bestudeerd om later zijn werk als arts uit te voeren in Afrika. Zuster Engelberts was op bezoek bij Schweitzer in Parijs, waarvandaan ze een kaart heeft gestuurd naar Wil. Op de kaart was een foto van Parijs afgebeeld en beschreven met de tekst: *Waar ook jij zo dol op bent*. Wil ontving de kaart precies op haar verjaardag. De periode waarin Wil bij het Havenziekenhuis heeft gewerkt was voor haar een goede tijd.

Een van de hobbies van Wil was op reis gaan naar Frankrijk, vooral naar Parijs. Ze is er wel tien keer geweest. “Toen was alles zo Frans als dat nu alles Amerikaans is,” zegt ze “daar moest je heen.” De twee weken voor je vakantie als verpleegkundige moest je nachtdienst draaien, daarna kreeg je vier dagen vrij. Direct de dag waarop Wil vrij was vertrok ze naar Parijs met de nachttrein, eerst twee keer samen met een collega, daarna alleen. Haar directrice, mevrouw Engelberts, vroeg zich af of dit wel verstandig was; “Eerst zo hard werken en dan gelijk op reis!?” Maar dit vond Wil geen probleem; “Als je er lichamelijk van afknappt, dan knap je er geestelijk van op.” zei ze. Haar bestemming was Rue des mauvais garçons (straat van de slechte jongens) midden in het centrum van Parijs. Het kostte 4 gulden per nacht – dat klinkt weinig, maar haar maandloon was destijds zo’n 35 gulden. Aan de overkant van de “mauvais garçons” was een “boucher qui un bon garçon” ofwel een slager die een goede jongen was. Ze ging winkelen, rondlopen in de

stad en vooral op terrasjes zitten om koffie te drinken en het leven in Parijs te observeren.

Wilhelmina (rechts) en een vriendin in Parijs

Engeland was ook een regelmatige bestemming voor haar vakanties. Haar inspiratie om naar Engeland te gaan kwam voornamelijk door de boeken van de schrijver Howard Spring. Howard Spring was een zeer populaire schrijver tussen 1940 en 1960, maar er is tegenwoordig schijnbaar weinig over hem te spreken. Één van haar favoriete boeken van Spring is *The Houses In Between*. Wil bezocht meestal de stad Cardiff, waar ze een keer het huis waar Spring is overleden heeft bezocht. Wilhelmina vindt het Engelse volk hele fijne mensen en voelde zich er thuis. Ze werd zelfs een keer de weg gevraagd, omdat ze er zo Engels uitzag. Toevallig wist ze de weg, omdat ze die specifieke plek al eerder bezocht had. Wil zat op een dag koffie te drinken in een café, waar ze een Engelse schilderes ontmoette. Haar naam was Mitch Mandy en ze was destijds bekend in Cornwall, in het westen van Engeland. Ze zijn bevriend geraakt en hebben regelmatig met elkaar gecorrespondeerd. Wil heeft Mitch een boek toegestuurd die alleen in Nederland te vinden was.

Howard Spring (1889-1965)

Wil houdt ook veel van handwerken; breien, haken, borduren en persisch ajourwerk. Ze had een keer een pop gemaakt van watten. Uit de krant knipte ze het hoofd van een verpleegkundige om op de pop te plakken. Het reclame-stukje in de krant was van de voormalige cacao-fabriek Blooker. *Half elf Blookertijd* was de gebruikte slogan waarmee de fabriek een lange tijd adverteerde. De pop met het hoofd van de verpleegkundige heeft ze naar een patiënt van haar gestuurd, samen met een stuk tekst: *Je suis Marie, si vous revenez dans votre patrie, je vais avec vous, et je vous servira toujours. (Ik heet Marie, en als je terug gaat naar je vaderland, dan ga ik met je mee, en zal ik je altijd dienen.)* De patiënt wist niet dat Wil de afzender was, maar kwam er later toch achter.

Cacao pur Blooker reclame poster uit 1895-1900 door van Leer & Co, Amsterdam

Het stuk tekst laat weten dat Wil een oogje had op deze patiënt. Gelukkig vond de patiënt Wil ook een leuke meid. De patiënt was een Fransman genaamd René. De handgemaakte pop was het begin van hun affaire. Wil nam René wel vaker in de maling, zo maakte ze zijn bed op zo'n manier op dat hij er onmogelijk in kon – alle lakens tussen het bed gepropt. Toen hij weer genezen was en naar huis kon, vertrok René naar Frankrijk. Maar hierbij was hun relatie niet geëindigd, integendeel.

Ze bleven corresponderen, de foto hieronder was de eerste foto die Wil naar René heeft verzonden.

Wilhelmina in een bloemenveld

René verzond ook foto's terug naar Wil. Ze heeft de foto's altijd bewaard.

René vanuit Frankrijk

Ook zijn ze een keer samen foto's gaan maken.

Wilhelmina

René

Toch was het geen liefde tot het eind, want Wil heeft na vijf jaar zelf een einde gemaakt aan hun relatie. Dit betekende echter niet dat hun vriendschap ook eindigde. “Want,” zegt Wil “als het eenmaal klikt met iemand dan blijft dat, tot de dood zich scheidt, zal ik maar zeggen.”

Wil heeft een half jaar in Amsterdam gewerkt bij het Wilhelmina Gasthuis (WG) ziekenhuis. Het ziekenhuis heeft 75 jaar bestaan (1891-1966) en bevond zich op het nu bekende WG-plein. Verschillende nieuwe straatnamen op het terrein werden vernoemd naar medisch personeel dat hier vroeger werkzaam was. Hier heeft Wil bij de orthopedie gewerkt (orthopedie kan gedefinieerd worden als: de kunst om afwijkingen van het lichaam te voorkomen en te corrigeren). Ze kan zich nog herinneren dat er een “mooie en elegante grijsaard” op de afdeling lag. Het was een Nederlander – een oud-onderwijzer – die een prachtige Indonesische vrouw aan de haak had geslagen die samen met haar dochter naar Nederland was gekomen. De man is weer gezond naar huis gegaan.

Zelf vindt Wil dat ze geen uitblinker is; ze heeft geen hoge intelligentie en geen impactvolle prestaties verricht – een ingetogen kijk op zichzelf. Wel vertelt ze met trots over de waardering van sommige patiënten. Zo was er een Amerikaan genaamd Peter, die zelden tevreden was “Alles in Amerika is beter, hier deugt niets!” maar op een dag tijdens haar werk, hoorde Wil de stem van Peter “You’re a good nurse.” Om zo iets te horen van een stellige Amerikaan is toch wel bijzonder. Zo waren er meer patiënten die haar persoonlijk bedankten wanneer ze weer gezond naar huis konden. Het kwam ook voor dat patiënten weer een bezoek aan het ziekenhuis deden, of dat ze Wil op bezoek bij hun thuis vroegen. Wil heeft goede herinneringen aan patiënten.

Een verpleegster, een patiënt en Wilhelmina (rechts)

Wil herinnert zich nog een klein buitenlands mannetje die op haar afdeling in het ziekenhuis lag. Niemand wist wat hem precies mankeerde, al mankeerde er beduidend iets. Hij kreeg allemaal gaten in zijn lichaam, wat behoorlijk pijn heeft moeten doen. De enige oplossing die Wil en de doktoren konden bedenken was goede voeding en het schoonmaken van zijn wonden. Mede dankzij Wil's goede verzorging is het mannetje weer beter geworden. Ook heeft het mannetje zelf het process aangenaam gehouden "Je hoorde geen woord van hem, en hij heeft toch zo'n pijn moeten lijden met al die gaten in zijn lichaam." zegt Wil.

Niet alle patiënten waren even netjes, sommigen konden pittige grappen maken tegen de verpleegkundigen. Op momenten kan dit gewaardeerd worden, maar niet altijd. Zo was er een oud militair uit Frankrijk met een "fijn besneden gezicht en een mooi brilletje" die bezig was met frivolité (een lichtzinnige handwerktechniek). Hij zei "Zuster, kijk eens wat ik gemaakt heb! Dit zal wel mooi staan aan uw onderjurk, maar dan moet ik wel weten welke kleur die is, even kijken hoor." Hier kon Wil wel om lachen, maar die onderjurk heeft hij nooit mogen zien.

Surinaamse vriendin van Wilhelmina

Vier verpleegsters. Wilhelmina (rechtsboven) en haar Surinaamse vriendin (linksboven)

Op 40-jarige leeftijd is Wil medisch afgekeurd om verpleegkunige te blijven. Haar gewrichten waren namelijk versleten door de tuberculose en het harde werken. Ze moest bijvoorbeeld de bedden van tuberculose patiënten naar buiten en binnen sjouwen, omdat deze mensen buiten moesten liggen. Ze is als receptioniste gaan werken bij het grote Erasmus ziekenhuis in Rotterdam, dit was het enige beschikbare baantje. Het Erasmus ziekenhuis heette destijds het Dijkzicht ziekenhuis en toen het voor het eerst gebouwd werd het Coolsingelziekenhuis (sinds 1840). Tevens was dit het eerste ziekenhuis in Rotterdam. Dit vond Wil geen leuke plek om te werken, omdat ze een collega had – een lotgenoot – die het niet kon accepteren dat ze afgekeurd was. Hierdoor maakte haar bittere kijk, de kijk op het leven van Wil ook zuur. Wil ging met lood in haar schoenen naar werk. Ze heeft deze werkplek niet veel later vrijwillig verlaten.

Coolsingelziekenhuis, circa 1845

Daarna ging Wil bij het Rijkshavendienst in Rotterdam werken. Hier werkten ook afgekeurde mensen, kapiteins uit Indië. Zij hadden wel begrip voor Wil, omdat ze hetzelfde meegemaakt hadden als haar. Het is maar welke richting je kiest; bitterheid of nederigheid. Wil vond het hartstikke leuk om daar te werken, maar het verdiende niet veel. Wil kon niet snel typen door haar aangetaste botten, maar wel heel netjes. Dit begrepen de kapiteins wel. Hier heeft ze twee jaar gewerkt.

Wil houdt van dieren, dus had ze besloten om haar eerste poes te nemen. Een oud-collega had 42 katten, Wil is in de (toch zeer nette) villa van haar oud-collega gaan kijken of ze een poes kon vinden om mee naar huis te nemen. Tussen de tientallen katten was er maar eentje die Wil aardig bleek te vinden. Joris Goedbloed – benoemd door Wil – werd haar eerste poes. De oud-collega was erg gehegd aan Joris Goedbloed en moest een traantje wegpikken toen ze Joris naar Wil bracht, om ook even te controleren of haar huis wel geschikt was voor een poes. Bij aankomst moest Joris wennen; ze verkende de woonkamer voorzichtig en bewoog langzamerhand richting Wil. Ze snuffelde eerst aan de hand van Wil en durfde na enige tijd haar poten op de been van Wil te plaatsen – die op een stoel zat. Uiteindelijk sprong Joris op schoot en ging liggen spinnen. Wil zal iedereen een poes aanraden, want “er is niks rustgevender dan een spinnende poes op je schoot na een lange en vermoeiende dag op werk.” Joris was een keer 10 dagen lang weggelopen, waarna ze toch weer gevonden was. “Het was een slimme poes.” Later moest Wil haar poes weggeven, omdat ze ging verhuizen. Bij Wil kreeg Joris altijd vis, maar bij haar nieuwe huis at ze gewoon met de pot mee.

Te rechtuit voor huichelaars

Wil ging met invaliditeitspensioen (arbeidsongeschiktheidspensioen) toen ze 50-jaar-oud was (1975). Ze heeft in Rotterdam gewoond, op de Statenweg bij een hospita die toevallig ook van der Horst heette. Daarna is ze naar de binnenstad verhuisd, omdat daar een tweekamerwoning werd aangeboden. Ze vond het leuk om hier te wonen samen met haar nieuwe poes. De beurt waar ze woonde, werd destijds gerestaureerd door de buurtbewoners en dit was een succesvol project.

Voordat Wil naar haar huidige woonplaats is verhuisd, heeft ze ook nog in een torenflat in Zoetermeer gewoond, op de 12^e etage. Hier werd vanalles langs de deur aangeboden; de bloemist en groentenboer kwamen de hele flat langs om hun producten aan te bieden. De groentenboer had allerlei vruchten en kruiden, zoals: clematis, forsythia en dennentakken. Er was er een winkelcentrum onderin de flat, wat erg handig uitkwam. Op het dak woonde een torenvalk, die Wil kon zien vliegen vanuit haar kamer.

Drie jaar later is Wil naar de kleine stad Doetinchem in Gelderland verhuisd. Ze was op dat moment aan het sparen voor een huisje in Friesland, maar in de Gelderse krant stond dat de bezelhorst (een buurt in Doetinchem met 790 huishoudens) zojuist was gebouwd met leuke huizen. Er werden kranten rond het hele land gestuurd om de bezelhorst te promoten, vandaar dat Wil opeens een Gelderse krant in de brievenbus kreeg. Hier besloot Wil een huisje te huren terwijl ze verder aan het sparen was voor een huis in Friesland. Sparen deed ze via een bank in Engeland, omdat je daar 13% kon krijgen.

Wil houdt van de natuur, ze had diverse planten in haar kamer staan en een dichtbegroeide tuin waar ze regelmatig in tuinierde. Ze hing vogelvoer op om naar de vogels te kijken. Ze had een keer pinda's opgehangen die gelijk werden opgegeten door een grote Vlaamse gaai die met zijn poten de hele rijg met pinda's naar zich toe trok om ze allemaal op te snaaien.

Niet veel later is Wil weer verhuisd, dit keer naar een andere buurt in Doetinchem, genaamd overstegen (met 905 huishoudens in Oost en 1125 huishoudens in West). Ze woonde in een van de bungalows op de Boddens Hosang straat. Ze had een rood betegelde vloer, een Marrokaans tapijt en haar antieke meubels. Ook had ze voor het eerst een bad, wat haar goed beviel. Ze vond het zo leuk om in overstegen te wonen dat ze niet meer naar Friesland wilde, ze heeft daar wel 35 jaar gewoond. "Je weet wel wat je hebt, maar nooit wat je krijgt." was haar argument. "Friesland kan zomaar tegenvallen, en ik ben nu geworteld in Doetinchem."

Als Wil's nichtjes op bezoek kwamen bij de bungalow in Doetinchem zette ze de twee dames altijd aan het werk in de tuin.

Ineke (links) en Anja. Nichtjes van Wilhelmina.

Vanuit overstegen is Wil naar het woonzorgcentrum Den Ooiman in Doetinchem verhuisd. Haar Engelse familie McLean heeft haar hierbij geholpen. McLean is een rijkere tak van de familie van Wil; familieleden bestaan uit onder meer een psychiater, rechter en econoom. Het verhuizen moest snel gebeuren en veel spullen van Wil zijn weggegooid; dit vond Wil vervelend. Maar ze vond het vooral vervelend dat ze het leuke huisje in overstegen moest achterlaten. Wil woont sindsdien in Den Ooiman op de afdeling Clematis. Wil kan zich de verhuisdag nog herinneren. Één van haar Turkse burens, wie ze af en toe op bezoek had, vroeg toen ze vertrok “Waar ga jij heen, jij goede vrouw?” Haar Turkse burens waren oprechte mensen, ze zeiden wat ze vonden. Dit vindt Wil fijn “Ik houd niet van huichelaars, daar ben ik zelf te recht uit voor.”

Wil heeft een goed geheugen, vertellen over haar verleden is een dagelijkse bezigheid en hobby. Ze vertelt regelmatig verhalen uit haar verleden aan verzorgenden en verpleegkundigen, haar verhalen blijken altijd interessant te zijn. In haar kamer staan dezelfde antieke meubels als in de bungalow en een grote boekenkast overvol met boeken. De boeken staan zelfs op de kast en andere plekken in haar kamer.

De titels van Wil's boeken laten weten dat ze uit een breed scala bestaan van Nederlandse, Duitse, Franse en Engelse literatuur. Er staan boeken over diverse landen (Rusland, Syrië, Siberië, India, Egypte, Frankrijk, Irak) die uitwijken van geschiedenis en politiek (vooral de SP) tot poëzie en romans. “Het is hier wel een rommeltje hoor,” zegt Wil “ze hebben alle boeken willekeurig in de kasten gezet.” Normaal gesproken is Wil orderlijk met haar spullen; al haar spullen hebben hun plek, ook de boeken stonden altijd op alfabetische volgorde.

Één van haar favoriete hobbies is uiteraard lezen, zo zegt ze: “Ik heb de hele wereld rond gereisd met boeken.” Daarnaast is lezen voor Wil een vorm van de huidige realiteit tijdelijk verlaten; “Tijdens moeilijkheden las ik het ene boek na het andere.” Wil heeft biografieën gelezen over onder meer Prince Charles, Princess Diana en ook Gaddafi en Saddam Hussein. Ze leest over – zogenaamd – slechterikken, omdat “je mensen wel kunt beoordelen, maar als je hun geschiedenis niet weet...” Ze voegt daar aan toe dat geen mens of samenleving beter is dan de andere, het is maar net hoe je tot ontplooiing komt in je omstandigheden.

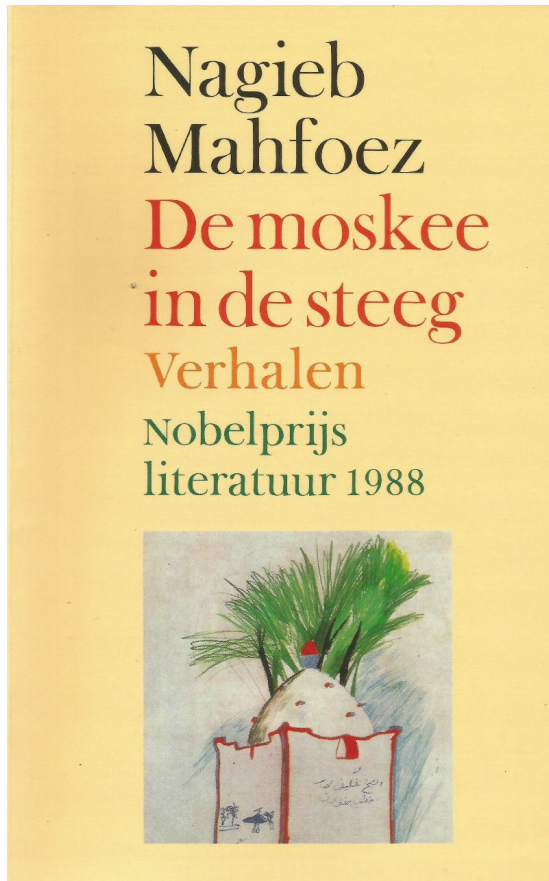

Kamer van Wilhelmina in Den Ooiman

Een extraatje

Hier volgen nog wat extra foto's met gerelateerde informatie.

Wil's favoriete schrijver is Nagieb Mahfoez. Mahfoez was een Egyptische schrijver, hij schreef – onder veel meer – de driedelige familieroman *De Caïro-trilogie*, het zou zijn bekendste werk worden. Voor deze trilogie kreeg hij in 1957 de hoogste Egyptische literaire onderscheiding: de Staatsprijs voor literatuur. Wil vind deze trilogie zeer leuke boeken. Maar haar favoriet is een ander boek van Mahfoez; *De moskee in de steeg*. Voor dit boek heeft hij een Nobel prijs voor literatuur gehaald.

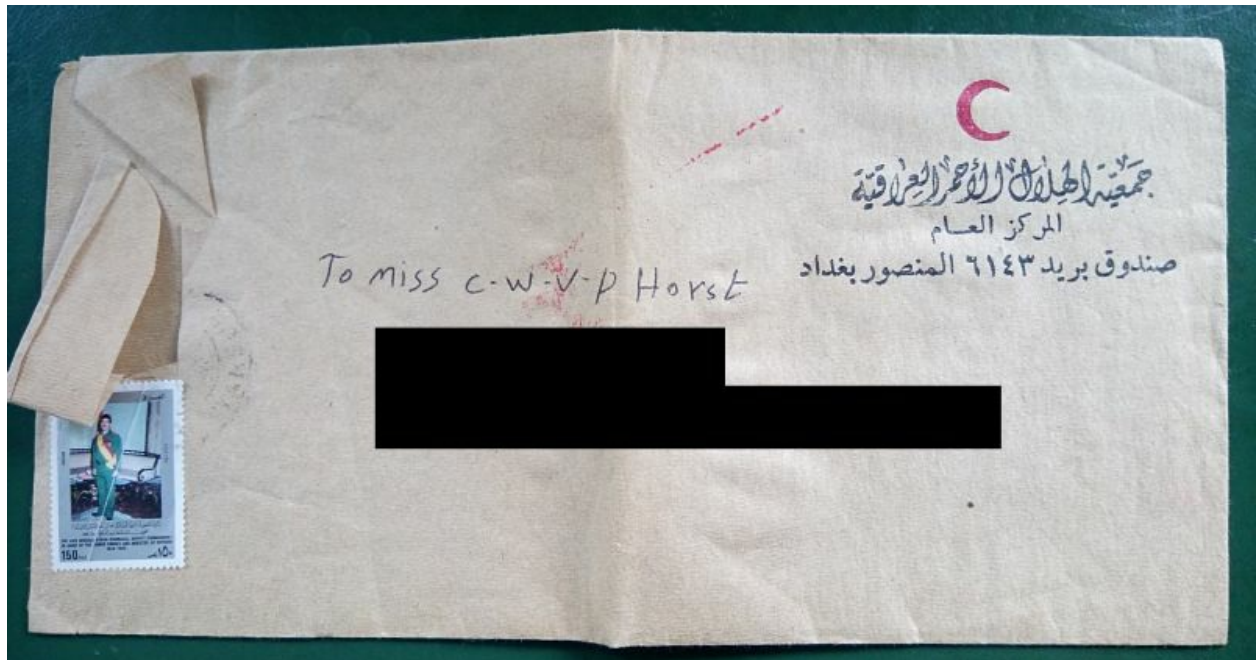
De moskee in de steeg, Nagieb Mahfoez

Haar kamer is rijkelijk versierd met foto's, objecten, boeken, nette kleding en edelstenen. In de boekenkast staat een rij met edelstenen: rozenkwarts, amethyst en woestijnroos.

Boekenkast en een aantal edelstenen

Geld is voor Wil niet belangrijk; toen het idee om naar Friesland te verhuizen zich niet meer voor deed, heeft Wil de helft van haar spaargeld – een hele stapel – aan een goed doel gegeven. Wil is ook altijd donateur geweest van diverse Rode Kruizen.

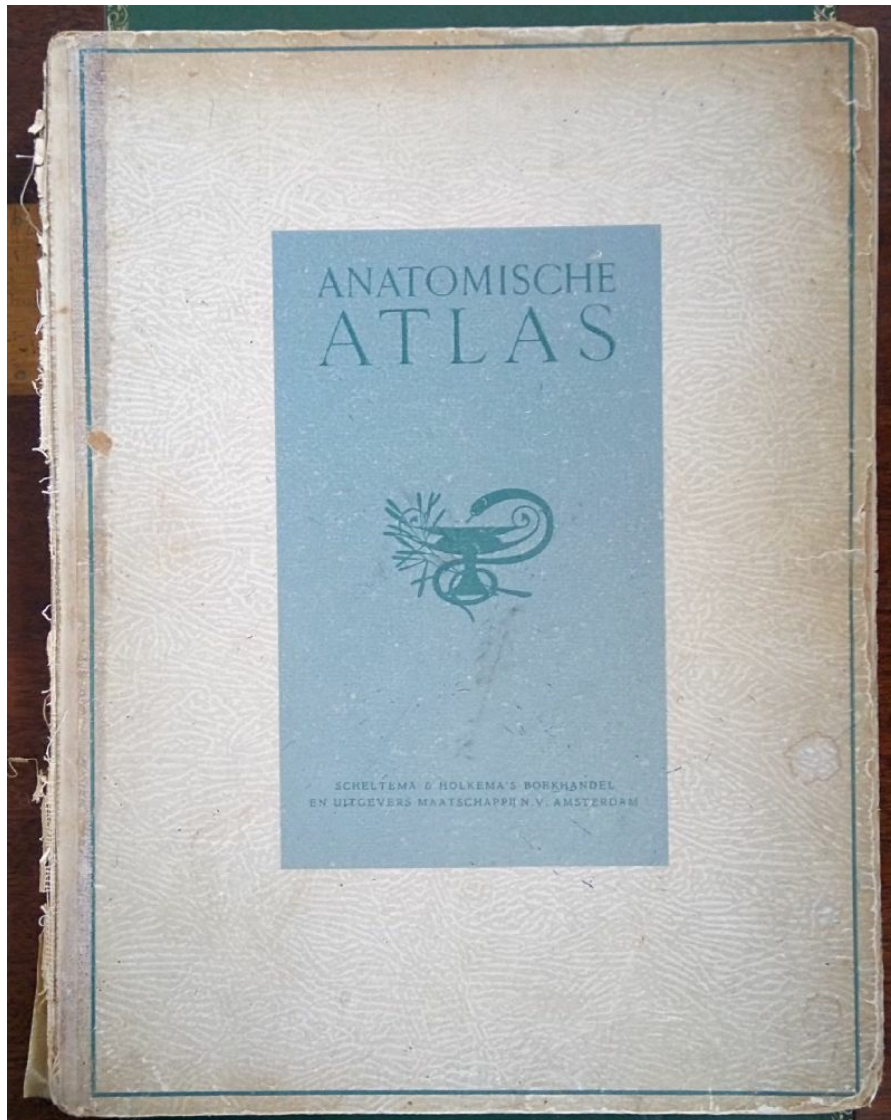

Een brief aan Wilhelmina van het Irakees Rode Kruis

Bestempeld met: Iraqi Red Crescent Society

Als Wil iets wil weten over het menselijk lichaam, bijvoorbeeld bij een kwaaltje, dan pakt ze altijd haar eeuwenoude anatomische atlas erbij.

Anatomische Atlas van Wilhelmina

Wil weet van elke foto die ze heeft wie erop staan en verteld dan graag over deze personen. Ida Koppe was haar vriendin op de lagere school in Rotterdam. Aan de overkant van de straat waar Wil woonde was destijds een stukje bos. Ida en Wil hebben daar boomhutten gemaakt.

Ida Koppe (links) en Wilhelmina

Wil had een oudere zus die ook verpleegkundige was. Hiermee zetten ze beide hun familiegeschiedenis voort. Als vrouw in de twintigste eeuw en kiezen voor een carrière betekende echter wel dat je sociale leven iets minder spannend was. Het was of carrière of trouwen en kinderen. Wil heeft voor het eerste gekozen.

Wilhelmina (rechts) met haar zus, Johanna Cornelia

De moeder van Wilhelmina heeft wel gekozen voor een gezin. Samen met Willem van der Horst heeft ze gedurende twee wereldoorlogen kinderen moeten opvoeden. Op 19-jarige leeftijd begon de eerste wereldoorlog en had ze haar eerste kind (Wim), dit heeft haar waarschijnlijk snel volwassen gemaakt.

Wilhelmina (links) en haar moeder, Sijgje den Breejen

Wonen in Hardinxveld-Giessendam vond Wil heerlijk. De plaats verschilt natuurlijk enorm van een wereldstad als Rotterdam. Ze zijn toen gaan wonen in het voormalige huis van haar grootouders. Maar haar grootouders waren niet de enige van haar familie die in Hardinxveld-Giessendam woonde. Generaties daarvoor bevonden zich al in het mooie plaatsje langs rivier de Giessen.

Ansichtkaart "Groeten uit Giessendam"

Wilhelmina op het strand

Noten

1. *Wilhelmina in dameskleding [Foto]*. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's foto collectie.
2. *Middeleeuwse barbier op een speelkaart, circa 1455, Kunsthistorisch Museum Wenen [Foto]*. (z.d.). Geraadpleegd van <http://magicbohemia.com/2018/01/07/the-mad-barber-of-karlova-street/>
3. *Willem van der Horst in pak [Foto]*. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's foto collectie.
4. *Wim op een schommel, circa 16 jaar oud [Foto]*. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's foto collectie.
5. *Sijgje met haar dochter Johanna Cornelia [Foto]*. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's foto collectie.
6. Een oude advertentie van Calvé [Foto]. (z.d.). Geraadpleegd van <http://www.rtlnieuws.nl/editienl/helaas-pindakaas-niet-meer-hetzelfde>
7. *Pension Vriesesteijn in Rockanje, een bestemming van het gezin [Foto]*. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's foto collectie.
8. *Evert met zijn trouwe kip [Foto]*. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's foto collectie.
9. Liedje van Kees Pruis (1889-1957) [Foto]. (z.d.). Geraadpleegd van <http://www.geheugenvannederland.nl/nl/geheugen/view?coll=ngvn&identifier=KBMI01%3A52191>
10. Gijsbert Jansen (1918-1944) [Foto]. (z.d.). Geraadpleegd van <https://oorlogsgravenstichting.nl/persoon/70428/gijsbert-jansen#>
11. Rotterdam, circa 1920 [Foto]. (z.d.). Geraadpleegd van <https://rotterdamexperience.com/tour/city-hall-tour-rotterdam/>
12. Een ansichtkaart uit Hardinxveld (gekregen van Wilhelmina's familie) [Foto]. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's foto collectie.
13. Een stoel gestoffeerd door Willem [Foto]. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's foto collectie.
14. *Sijgje in haar twintiger jaren (hangt in de kamer van Wilhelmina) [Foto]*. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's foto collectie.
15. *Wilhelmina's Wettelijk Beschermde Diploma voor Ziekenverpleging [Foto]*. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's eigendom.
16. *Wilhelmina aan het werk als verpleegkundige [Foto]*. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's foto collectie.
17. *Getuigschrift voor toelating tweede leerjaar ziekenverpleegkunde. Sanatorium Zonnegloren, Soestduin [Foto]*. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's foto collectie.

18. *Shell penning van Wilhelmina (gegraveerd met Graisseur 103)* [Foto]. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's eigendom.

19. *Wilhelmina (rechts) en een vriendin in Parijs* [Foto]. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's foto collectie.

20. Howard Spring (1889-1965) [Foto]. (z.d.). Geraadpleegd van https://en.wikipedia.org/wiki/Howard_Spring

21. Cacao pur Blooker reclame poster uit 1895-1900 door van Leer & Co, Amsterdam [Foto]. (z.d.). Geraadpleegd van <https://nl.pinterest.com/pin/382665299580926278/>

22. Wilhelmina in een bloemenveld [Foto]. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's foto collectie.

23. René vanuit Frankrijk [Foto]. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's foto collectie.

24. Wilhelmina [Foto]. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's foto collectie.

25. René [Foto]. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's foto collectie.

26. Een verpleegster, een patiënt en Wilhelmina (rechts) [Foto]. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's foto collectie.

27. Vier verpleegsters. Wilhelmina (rechtsboven) en haar Surinaamse vriendin (linksboven) [Foto]. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's foto collectie.

28. Coolsingelziekenhuis, circa 1845 [Foto]. (z.d.). Geraadpleegd van <https://indebuurt.nl/rotterdam/mysteries/poort-op-de-lijnbaan~53609/>

29. Surinaamse vriendin van Wilhelmina [Foto]. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's foto collectie.

30. Ineke (links) en Anja. Nichtjes van Wilhelmina [Foto]. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's foto collectie.

31. Kamer van Wilhelmina in Den Ooiman [Foto]. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's foto collectie.

32. De moskee in de steeg, Nagieb Mahfoez [Foto]. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's foto collectie.

33. Boekenkast en een aantal edelstenen [Foto]. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's foto collectie.

34. Een brief aan Wilhelmina van het Irakees Rode Kruis [Foto]. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's foto collectie.

35. Bestempeld met: Iraqi Red Crescent Society [Foto]. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's foto collectie.

36. Anatomische Atlas van Wilhelmina [Foto]. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's

foto collectie.

37. *Ida Koppe (links) en Wilhelmina [Foto]. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's foto collectie.*

38. *Wilhelmina (rechts) met haar zus, Johanna Cornelia [Foto]. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's foto collectie.*

39. *Wilhelmina (links) en haar moeder, Sijgje den Breejen [Foto]. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's foto collectie.*

40. *Ansichtkaart "Groeten uit Giessendam" [Foto]. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's foto collectie.*

41. *Wilhelmina op het strand [Foto]. (z.d.). Geraadpleegd van C.W. van der Horst's foto collectie.*

